

Erken Çocukluk Eğitiminde Motor Gelişim İçin Oyunun Önemi

Deniz Ünver¹

Özet

Erken çocukluk dönemi, çocuğun gelişiminde kritik bir dönemdir. Bu dönem çocuğun gelecekteki hayatını ve karakterini şekillendirdiği bir dönemdir. Erken çocukluk dönemi eğitimi 0-72 ay çocukların eğitimlerini kapsayan çok yönlü bir eğitimidir. Erken çocukluk eğitimi, çocuğun hayatta kalması, büyümesi, gelişmesi ve olgunlaşması için planlanan ve programlanan eğitimidir. Erken çocukluk eğitimi, çocuğu okula ve akademik hayata hazırlar. Bu nedenle okul öncesi eğitim olarak da tanımlanmaktadır. Erken çocukluk döneminde çocuk, bedensel, motor, bilişsel, duygusal ve sosyal gelişim gösterir. Bu gelişim yönlerinin hepsi birbirini etkileyen ve geliştiren unsurlardır. Bu gelişim unsurlarından motor gelişim, çocuğun ayakta durması, yürümesi, koşması, atlaması, tutması, yakalaması ve topla oynama gibi birçok beceriyi içinde barındırır. Erken çocukluk eğitiminde motor gelişimi sağlayan en etkili aracın oyun olduğu düşünülmektedir. Erken çocukluk döneminde oyun, eğitiminin vazgeçilmez bir unsurudur. Eğitim müfredatlarında doğru planlanmış oyunlar hedeflenen gelişimi sağlamada öğretmene yardımcı olabilir. Çocuğun motor gelişimini oyun ile sağlayacak olan öğretmendir. Öğretmen, doğru seçtiği ve uyguladığı oyunlarla çocuğun gelişimine destek olur. Erken çocukluk eğitiminin öğretici kısmında yer alan öğretmenlerini belirlenen yeterlikte olmaları gerekmektedir.

Giriş

Oyun, okul öncesi veya okulun ilk yıllarında eğitim ortamlarının vazgeçilmez araçlarından birisi olmuştur. Çocukların gelişiminde ve öğrenmesinde öğretmenlerin sıklıkla kullandığı metotlardan birisi oyundur. Oyun ile çocuk beceri kazanır, fiziksel olarak gelişir. Öğrenmesi, duygusal zekâsı, yaratıcılığı, problem çözme kabiliyeti, kişiliği, kimliği, ahlakı, vicdanı

1 Öğretim Görevlisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, ORCID: 0000-0003-1927-5285

gelişir (Sevinç, 2009). Bu çağdaki çocukların öğrenmesinde oyunun sıkça kullanılmasının en büyük sebeplerinden birisi, oyun yolu ile öğrenmenin popüler bir şekilde tercih edilmesi ve çocuklar tarafından talep edilmesidir. Oyun birçok şekilde tanımlanmıştır. Bilimsel olarak tanımlamalar yetmemiş, üzerine kuramlar oluşturulmuştur. Hepsinin oyun ile ilgili ortak özelliği çocukların gelişim döneminde başvurdukları veya öğretmenlerin başvurduğu bir davranış olarak görülmesidir. Tüm tanımlar içerisinde, taklit, yaratıcılık, öğrenme ve fiziksel, duygusal ve bilişsel gelişme kavramları ortaya çıkarken, oyunun kapsayabileceği kavramların çok olması dolayısıyla oyuna çoklu bakış açısı ile bakmak doğru olabilir (Henricks, 1999). Oyunu kavramlaştırmak ve tanımlamak kolay değildir.

Araştırmacılar oyunu insanoğlunun kendini mutlu etmek, oyalamak ve geliştirmek için keşfettikleri bir araç olarak görmektedir. Kral Alfonso'nun oyunlar kitabında tanrının insanoğlunda mutluluk olmasını istediğini mutluluk verici aktivitelerin yoğun olması nedeniyle insanoğlunun oyunu keşfettiği belirtilmektedir. Kitapta mutlu olmak için insanların, eğlenebilecekleri aktiviteleri parçalayarak veya tamamlayarak oyunlar oluşturduğu ifade edilmektedir. İnsanların bazılarının ata binerek, cirit mızrak kalkan gibi aparatlarla eğlendiği – ki bu aynı zamanda fiziksel aktivite etkinliği olarak da tanımlanır- ayakta, eskirim, koşma, oturarak ise satranç, zar ve benzeri etkinlikler buldukları ve bunları yapmaktan zevk aldıkları belirtilmektedir. Bu cümleler oyun kavramının insanlık tarihindeki yerini ve tarih kadar eski bir kavram olduğunu yansıtmaktadır. Oyun aynı zamanda çocukların baskı olmadan iradesiyle içinde bulunduğu ve keyif aldığı bütün etkinliklerdir (Egemen vd, 2004). Bu etkinlikler sayesinde çocuk istediklerine kavuşur ve oyun onu hayata hazırlar (Kaytez vd, 2014). Türk Dil Kurumunun hazırladığı sözlükte ise oyundan geliştiren eğlence olarak bahsedilir. Bununla beraber oyun çocuk için büyük bir deneyimdir. İçgüdüsel davranışlar içerirken, çocuğun aktif katılımı gerekmektedir. Çocuk oyun yolu ile aynı zamanda öğrenmektedir. Eğitim bilimciler çocuğun uygun öğrenme ortamlarında etkili eğitim metotlarıyla daha iyi gelişim gösterebileceklerini düşünmektedir. Bu açıdan bakıldığında çocuğun bütün gelişim alanlarını kapsayan, en etkili öğrenme biçiminin oyun ile öğrenme olduğu ifade edilmektedir (Sevinç, 2009). Çünkü oyun, çocuğun psiko-motor becerileriyle birlikte, bilişsel, duygusal ve sosyal becerilerini de geliştiren bir araçtır.

Çocuklarda Gelişim

İnsanın gelişimi açısından bakıldığında, doğumdan itibaren süren bir değişimdir. Gelişim birçok bilim dalında farklı görüşler ortaya konularak

açıklanmaya çalışılmıştır. Bu yüzden gelişimden bahsederken bir tek bilim dalından bahsetmek doğru olmayabilir. Çocuğun gelişiminin disiplinler arası incelemeler gerektiği görüşü günümüzde daha kabul gören bir yaklaşım olarak ortaya çıkmaktadır (Tunçeli ve Zembat, 2017). Bu yaklaşımın ışığında gelişim, İnsan organizmasının doğumdan itibaren büyümesinden zihinsel, duygusal, dil ve düşünce olarak olgunlaşmasına kadar sürecek olan değişim süreci olarak tanımlanabilir. Çocuklarda gelişim, çocuğun vücudundaki gelişimleri açıklayan fiziksel gelişim, ruhunu temsil eden duygulardaki gelişimi açıklayan duygusal gelişim, sosyal ortamında diğer bireylerle olan ilişkilerini açıklayan sosyal gelişim, zihinsel becerileri ve düşüncelerinin gelişimini açıklayan bilişsel gelişim olarak ortaya çıkmaktadır. Çocuklar bu farklı gelişim ortamlarında gelişirler. Çocukların gelişiminden bahsederken büyüme, öğrenme, olgunlaşma, hazırbulunuşluk ve gelişimin dönemlerine ilişkin kavramsal açıklamalar gerekmektedir. Büyüme kavramı ortaya çıkmaktadır. Çocuk, doğumdan itibaren boyu uzar, kilo alır ve kasları oluşur. Bu süreç büyüme olarak tanımlanır. Gelişimden bahsederken büyüme kavramından da bahsetmek gerekmektedir.

Büyüme her çocukta aynı olmaz. Kimisi hızlı kimisi yavaş büyür, fizyolojik ve genetik faktörler belirleyici olabilir. Büyümeyle birlikte öğrenme kavramı ön plana çıkmaktadır. Sadece büyüme ile gelişimin olmaz, bu süreçte çocuğun öğrenmeye ihtiyacı vardır. Çocuk doğumundan itibaren çevreyi taramaya başlar. Çevresinde olup bitenden öğrendikleriyle davranışlarında değişiklikler olur. Öğrenme doğumdan itibaren başlayan bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Çocukta kalıcı izler bırakır (Senemoğlu, 2013). Büyüme süreci içerisinde öğrenme ve olgunlaşmanın tamamlanmasıyla gelişim sağlanmaktadır. Olgunlaşma, fiziksel büyümeyle etki eder. Bununla birlikte psiko-motor becerilerin yapılması fizyolojik olarak olgunlaşma da önemlidir. Olgunlaşmanın genetik ve öğrenmeden bağımsız olduğu ifade edilmektedir (Tunçeli ve Zembat, 2017). Erken çocukluk dönemindeki çocuklarda neredeyse her birkaç ayda bir değişim ve gelişim gözlemlenebilir. Olgunlaşmada en önemli değişim fizyolojik yapının değişimi olabilir. Örneğin bir çocuktan refleks hareketler dönemi içerisinde iskelet, kas ve sinir sistemi yeterince gelişmeden ondan bir beceriyi sergilemesi beklenemez. Çocuk 2-3 yaşlarında becerinin başlangıç evresindedir. 4-5 yaşlarında bol tekrarlarla geçiş evresini tamamlar, 6-7 yaş dönemine geldiğinde hareketlerde olgunluk yaşar. Bu gelişim durumu gözle rahatlıkla gözlemlenebilir. Bu süreç gelişimin süreci açısından önemlidir. Olgunlaşmanın tamamlanması beceride uzmanlaşma evresi için oldukça önemli bir durumdur. Gelişim gösteren kaslar ve iskelet sistemi önce çocuğu ayağa kaldırır, yürütür, sonra koşmasını sağlar. Bu aynı zamanda bir olgunlaşma sürecidir. Bilişsel, dil, duygusal ve sosyal

gelişimi sağlayan beyinde erken çocukluk gelişim döneminde gelişim sağlar ve olgunlaşır (Turhan ve Özbay, 2016). Hazırbulunuşluluk, çocuğun yeni ve karmaşık bir beceriyi öğrenebilmesi için büyüme olgunlaşma sürecinde o beceriye ait basit becerileri öğrenmiş ve yeni beceri için hazır olduğunu ifade etmektedir. Bir başka deyişle, yeni bir öğrenme anında çocuğun fiziksel, duygusal, sosyal ve bilişsel gelişim açısından hazır olması olarak ifade edilebilir. Çocuklarda gelişimi kavramsal olarak açıklarken kritik dönemleri göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Erken çocukluk yıllarında çocukların öğrenmeye karşı bazı dönemlerde daha duyarlı ve hassas olduğu belirtilmektedir. Psikologların bu dönemleri kritik gelişim dönemi olarak açıkladıkları ifade edilmektedir. Bu dönemlerdeki aile ve okul eğitimlerinde ilgi ve destek çocuğun ileri hayatı için önemlidir. Zamanlamanın çok önemli bir kavram olduğu belirtilmektedir. İleri yıllardaki davranışların düzenlenmesi için doğumdan itibaren uzmanların belirlediği kritik dönemlerde çocuklara verilecek öğrenme şanslarının bunda etkin rol oynayabileceği belirtilmektedir (Senemoğlu, 2013).

Çocuklarda gelişimi etkileyen birçok faktör belirtilmektedir. Anne karnında başlayan ve gelişime etki eden kalıtsal, kromozom, annenin yeterince beslenmemesi, annede bulunan virüsler, madde bağımlılığı gibi biyolojik faktörler gelişimi olumsuz etkilemektedir. Ayrıca doğumdan sonra düşük gelirli ailede gelişim için yeterli destek görmemek, beslenme eksiklikleri, geçirilen ağır çocuk hastalıkları, çocuk istismarı ve ihmali durumları gibi birçok neden çocuğun gelişimini etkileyen faktörler olarak belirtilmektedir (Bakkaloğlu, 2010).

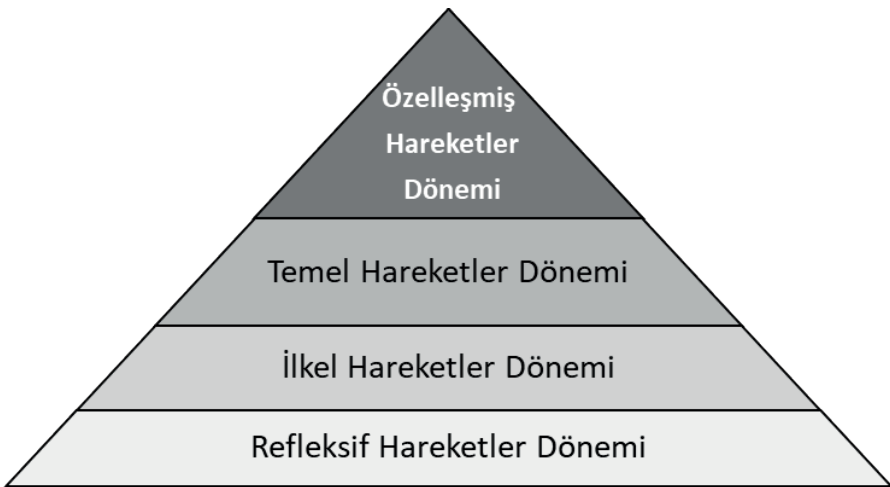
Çocuklarda Motor Gelişim

Bu bölümde motor kelimesi ile birlikte motor kontrolünün bazı yönleri açıklanmaktadır. Çocuk gelişimi birçok bilim dalının izlediği ve üzerinde çalışmalar yaptığı bir alandır. Uzun yıllar boyunca eğitim bilimleri alanında yapılan araştırmaların yanında son dönemlerde spor bilimleri hareket, antrenman, fizyoloji gibi birçok alanında da çalışmalar yapılmaktadır. Motor kelimesi spor bilimlerinde hareketi ifade etmektedir. Yaşam belirtisinin en önemli göstergelerinden birisi canlının hareket edebilme özelliğidir. Öğrenmek ve hareket etmek, çocuklar için doğumdan itibaren günlük yaşantının en önemli belirtilerinden biridir. Çocuklarda vücudu hareket ettirebilmek, vücudunun parçaları olan kolları ve bacaklarını hareket ettirmek, açmak, kapatmak, sabit tutmak gibi davranışlara motor kontrol denilmektedir. Motor kontrol, nefes almak, alp atışı gibi otomatikleşen hareketlerin yanında yürüme, koşma, yüzme, uzanma, mimik, konuşma, yazma gibi davranışları kontrol edebilmektir. Bu hareketlerde görev alan

organların kontrolü bireyde olduğu için motor kontrol ve dolayısıyla psiko-motor gelişim söz konusudur.

Araştırmacılar, motor gelişimi tek başına kullandıkları gibi davranış açıklamalarında kullanılan psiko-motor terimini de kullanmaktadırlar. Motor ve psiko-motor kelimeleri iç içedir ve birbirinin yerine kullanılmaktadır. Çocuğun gelişimi, doğumdan itibaren devam eden motor becerileri kontrol edebilmesiyle devam eden bir süreçtir. Bu süreç Psiko-motor gelişim olarak açıklanmaktadır. Ancak motor gelişim tek başına gelişimi ifade etmez, fiziksel büyümenin yanında bilişsel ve duygusal büyüme, olgunlaşma gelişimi açıklamaktadır. Birçok bilim insanı bu açıdan gelişimi ele alarak kuramlar geliştirmişlerdir. Bu kuramlar psiko-motor gelişimi açıklamada halen kullanılan kuramlardır. Sigmund Freud'un geliştirdiği psikanaliz kuramı, Erikson'un psiko-sosyal gelişim dönemleri, Piaget'in bilişsel gelişim kuramı, Robert Havighurst'un gelişim kuramı, Arnold Gesell'in olgunlaşma kuramı, Bandura'nın sosyal öğrenme kuramı, Bernstein ve arkadaşlarının dinamik sistemler kuramı, Barker ve Bronfenbrenner'in davranış ortamı kuramı ve Schimidt ve Kephart'ın Bilgi işlem kuramı motor gelişiminin bilimsel dayanakları olan başlıca kuramlar olarak ifade edilmektedir (Orhan ve Ayan, 2018; Gallahue vd., 2020).

Gallahue, motor gelişimini, betimleyici dönem kuramı ve dinamik sistemler kuramı üzerinden tanımlamak için kesişen iki üçgenin kullandığı kum saati modelini kullanmıştır. Bu geliştirdiği kuram sayesinde çocuğun doğumdan itibaren geçirdiği süreçleri belirleyerek, içinde olduğu dönemin özellikleri belirlenmektedir. Kum saatinin alt tarafında kalan üçgenin içerisinde belirlenen evreler aşağıdaki şekilde gösterilmektedir.

Şekil 1: Gallahue'nun Motor Gelişim Dönemleri

Piramidin en altından doğumdan itibaren başlayan Refleksif Hareketler Dönemi vardır. Bu dönem, anne karnından 4. Aya kadar olan evre ve 4. Aydan 1 yaşına kadar olan evre olarak açıklanmaktadır. Adından anlaşılacağı üzere refleksler hâkimdir. Burada bahsedilen refleksif hareketler insanın hareketlerinin ilk formları olarak nitelendirilmektedir. Herhangi bir öğrenme olmadığı için beceriden ziyade yetenek olarak açıklanmaktadır. İlk evre, bilgi kodlama evresi, ikinci evre ise bilgi kodu çözme evresi olarak ifade edilmektedir. (Gallahue, 2020). Refleksif hareketler, motor evrelerinin temelini oluşturan evredir. Bebeğin ilk hareketleri, temas, ışık, ses, basınç gibi durumlara karşı verdiği refleks hareketleriyle başlamaktadır. Bebekte ilk hareketler ilkle refleksler olarak tanımlanır. Acıkınca yemek araması, emmesi, kendini koruma içgüdüleriyle verdiği tepkiler ilkel refleks hareketleri oluşturmaktadır (Gallahue, 2020). Doğumdan itibaren ilk 12 ayı kapsayan refleksif hareketler dönemindeki hareketlerin birçoğu uyarıcılar sonucu ortaya çıkan hareketli yanıtlar olarak çıkar. Bu dönemde birçok refleks hareketle sahip olan bebek büyüdükçe bu hareketleri terk eder, ancak bazı refleksler, yetişkinlikte dahi ortaya çıkabilir. Örneğin, el çırpmasından çıkan sese tepki olarak gözlerini kırpan bebek, yetişkinlikte benzer seslerde gözünü kırpar. Bu dönemdeki en önemli refleks hareketlerden birisi tutma, sarma, kavrama hareketidir. Bebek, tuttuğu, kavradığı ve sarmaladığı bir nesneyi emme refleksi ile ağzına götürür. Sinir sisteminin güçlenmesi ile refleks hareketler yerini kontrol edilebilen davranışlara bırakmaktadır. Bu dönemde çocuğun gelişimindeki değişiklikler gözlemlenebilir düzeydedir. Çocuk henüz ilk haftada iken başı sağa bakarken sola çevirebilir. 2 aylıkken kucakta başını sağa sola düşürse bile, dik tutabilir. 3. aya geldiğinde destekli oturtulduğunda oturabilir. 6 aylık olduğunda mama sandalyesine oturabilir ve beğendiği nesnelere karşı tepki verebilir. 8 aylıkken destekle ayakta durabilir. 9 aylık olduğunda eline verilen plastik kupayı kavrayabilir ve içindeki sıvıyı içebilir. 10-11 aylık olduğunda emekler. 11 ayın içerisinde ellerinden tutarak yürüyebilir, yerden nesne almak için eğilebilir. İlk aylara oranla ileri aylar daha istemli hareketler yaptıkları için büyüme ve gelişme net gözlemlenir.

Şekildeki piramidin ikinci sırası ilkel hareketler dönemidir. İlkel hareketler dönemidir. Şekilde farklı bir dönem olarak görülse de doğumdan 24 aya kadar geçen süreyi kapsayan bir dönem olarak belirtilmektedir. Ancak bu dönemde kendi içinde iki evreye ayrılmaktadır. Bunlardan ilki doğumdan 1 yaşa kadar olan refleks baskılama evresi diğeri ise 1-2 yaş arasındaki ilk kontrol evresidir. Bu dönemde çocuk refleks hareketleri baskılayarak istediği hareketleri yapma eğilimi içerisinde. Bu dönem içerisinde çocuktan beklenen ilkel hareketler, ortaya çıkış zamanına ve hızına göre çocuktan çocuğa farklılıklar gösterebilir. Bunun birçok bilimsel açıklaması olabilir

(Çoknaz, 2016). Çocukların doğumdan itibaren ilkle hareketlerinde tecrübe kazanması bireysel faktörler kadar, çevreden gelen uyarılar ve tekrarlanan görevler sayesinde hareket yeterliliğine de bağlıdır (Gallahue vd., 2020). Bu dönemde Çocuk başını yüzüstü veya sırtüstü kontrolü hareket ettirebilir. Sırtüstü yatıştan yüzüstüne geçerken gövdesini hareket ettirebilir. Destekli, desteksiz oturabilir. Destekle ayakta durabilir, kendi başına ayakta durabilir. Çocuk bir noktadan diğer noktaya sürünerek veya emekleyerek gidebilir. Ayağa kalkıp kısa veya uzun yürüyebilir. Tüm bu hareketler ilke hareket döneminin lokomotor hareketleridir. Ayrıca çocuk, kontrollü uzanma, istemli yakalama, tek veya iki el parmakları ile yakalama, bırakma gibi manipülatif becerilerde gösterebilir. Tüm bu davranışlar ve beceriler ilkel hareketler döneminin izlenebilir hareketleri arasındadır (Gallahue,2020). Bu dönemde hareket tekrarı ve görevler anne babanın sorumluluğundadır. Bu dönemdeki ilgi, çocuğun ileri dönemlere başarılı ve hızlı geçişini sağlamakta etkili olabilir. Ortaya çıkan hareketler, olgunlaşarak yerini daha zor hareketlere bırakırken hareketler dizisi oluşmaktadır. Çocuğun çevresindeki insanlar ve ortam yeteneklerinin ortaya çıkış hızını belirleyen en önemli faktör olarak görülmektedir. İlkel Hareketler döneminin en önemli becerileri, denge, el becerileri ve yer değiştirme yeteneği olarak değerlendirilmektedir (Şahin, 2010). Örnek olarak çocuk bu dönemde 9 aylıkken bir yeri tutarak ayağa kalkar, 11 aylık iken uzun süre ayakta dengesini sağlayarak kalabilir. 13 aylıktan sonra yer değiştirerek yürüyebilir ve 24 aylıkken koşabilir.

Piramidin yukarı doğru bir sonraki katı Temel Hareketler Dönemidir. Bu dönem kendi içinde üç farklı evrede incelenmektedir. Bu evreler, 2 ve 3 yaş aralığını kapsayan başlangıç evresi, 3 ve 5 yaş aralığını kapsayan şekillenme evresi, 5 ve 7 yaş aralığını kapsayan ustalaşma evresi olarak açıklanmaktadır (Gallahue, 2020). Bu dönem erken çocukluk döneminin en hareketli dönemi olabilir. Çünkü çocuk, iskelet, sinir ve kas sistemi açısından hareket etmeye daha müsait hale gelmiştir. Bu dönem, aynı zamanda okul öncesi dönemidir. Bu dönemde fiziksel gelişimi etkileyen motor yeterliliklerine yoğunlaşmak gerekmektedir, bu dönem içerisinde çocuğa getirilecek kısıtlamalar veya yeterince ilgilenmemek motor performansını olumsuz etkileyebilir. (Gallahue, 2020). Temel Hareket Döneminde üzerinde durulan beceriler, acemilik, başlangıç ve olgunluk düzeylerine göre incelenmelidir. Bu üç evre geçiş için önemlidir. Hareketin analizinde vücut parçalara ayrılır. Başın, vücudun kolun ve ayakların pozisyonları ayrı ayrı incelenir (Şahin,2010). Temel Hareketler Döneminde çocuk, temel becerileri kazanır. Bu temel beceriler, tüm çocukların çocukluk başta olmak üzere yaşam boyu ihtiyaçları olan ortak becerilerdir. En temelinde oyun oynak için gerekli olan koşma, kaçma, kovalama, atlama, yakalama, sıçrama, topu elle ve ayakla oynama

gibi beceriler temel beceriler olarak gösterilmektedir. Bunları vücudunu iyi kontrol ederek yapabilmesi çok önemlidir. Bu yüzden okul öncesi eğitimde bu konulara detaylı değinmek gerekmektedir. Çocuk 5 yaşından sonra bu becerilerde ustalaşmaya başlar, çevreye ve çocuğa göre ustalık evresi değişiklik gösterebilir. Ancak hareketlerde ustalaşmasını sağlamak doğru bir eğitim programı ile mümkün olabilir. Bu yaştaki çocukların sürekli bir okul öncesi eğitimi alması çok önemlidir. Çocuğun ustalaşmasında teşvik, övgü, alay, korku, kaygı, cesaret gibi durumlar olumlu ya da olumsuz etki edebilir. Temel Hareketler Dönemini iyi bir eğitim ile geçiren çocuklar, spor ile ilişkili olan döneme geçişte çok zorluk yaşamayabilirler. Bu dönemde çocuk 2-3 yaş aralığında çift ayak sıçrayabilir, geri geri yürüyebilir. Hatta destekle öne takla atabilir. 3-4 yaş aralığına ulaştığında üç tekerleği olan bisikleti sürebilir. Kaydırağa tırmanıp kendi kayabilir, öne kendi takla atmaya başarabilir. 4-5 yaş aralığına geldiğinde dengede yürüyebilen çocuk, geriye sıçrayabilir. Topu sektirir ve tutabilir. Tek ayakla ileri doğru sıçrayabilir. 5-6 yaşına gelen çocuk daha ustalaşmış halde, sıçrayabilir. İki tekerleği olan bisikleti kullanabilir. Paten kayabilir. Topu elleri ile daha ustaca oynayabilir. Uzun atlamada tekniğe yakın form gösterebilirler. Bu dönemde birçok oyunu oynayabilecek durumdadırlar. Bu dönemde çocukları temel beceriler konusunda ortak seviyede görmek doğru olmayabilir. Okul öncesi öğretmenleri bu dönem çocuklarını fiziksel ve devinsel gelişim açısından bireysel olarak değerlendirmelidir. Her çocuğun gelişimi bu dönemde farklıdır.

Sonuç olarak çocuktaki motor gelişiminden bahsederken, fizyolojik gelişimi ile birlikte beyin, sinir sistemindeki gelişiminden ve fiziksek büyümesinden kaynaklanan hareket becerilerindeki artış anlatılmaya çalışılmaktadır. Literatürde sıkça karşılaşılan kaba motor gelişiminden kasıt ise, vücudun büyük parçalarının hareket becerileri kazanması sonucunda ayakta, dengede durabilme, oturma, uzanma, devrilme, koşma emekleme gibi becerilerdeki gelişimden bahsedilmektedir. İnce motor becerilerin deki gelişim sağlanan hareketler ise, tutma, kavrama, atma gibi beceriler olarak tanımlanmaktadır. Erken çocukluk dönemindeki çocuklar incelendiğinde uğraşlarının büyük bir kısmının ince ve kaba motor becerileri geliştirici davranışlar olduğu görülmektedir (Durualp ve Aral, 2018).

Erken Çocukluk Döneminde Oyun

Büyüme oyunlarla başlar ve devam eder. Yeni doğan bir çocuk ailesinin oyunlarına refleks cevaplar vererek hayata tutunmaya çalışır. Böylelikle ileri yaşamı için gerekliliği bilgi ve becerileri toplamaya başlar. Çocuk oyunları, psikolojik ve fiziksel gelişimde önemli bir araçtır. Bazen çocuk kendi oyununu kurarken bazen de kurallı oyun içerisinde sosyalleşmeyi ve kurallara göre

yaşamayı öğrenir. Montaigne, oyunu bir oyundan öte çocukların günlük hayatta ki en önemli uğraşı olarak tanımlamaktadır. Çocuk bu uğraş içinde hızlı öğrenmektedir. Eğitim açısından oyun etkili bir öğrenme yöntemidir. Erken çocuklukta oyun oynayan çocuk konuşma, paylaşma, hareket tecrübesi, bilgi edinme gibi becerileri öğrenirken bu becerileri olgunlaştırma imkânı da bulur. Çocuk oyunla aynı zamanda dış dünya ile iletişim imkânı bulmaktadır (Kaytez ve Durualp, 2014). Çocuk artan becerilerini pekiştirmek için oyunu tercih eder. Oyun ve oyun alanları çocuğun kendisiyle birlikte çevresindeki kişileri ve olayları anlaması, tanınması, bedensel, zihinsel, sosyal ve motor gelişimi ve ailenin, öğretmenin çocuğunu tanınması açısından çok önemlidir (Durualp ve Aral, 2018). Aynı zamanda çocuklar oyun oynarken birçok psiko-motor özelliklerini geliştirme fırsatı bulurlar. Çocuğun oyun oynarken kişiliğiyle birlikte zekâsının ve becerilerinin geliştiği belirtilmektedir. Oyunun içgüdüsel olarak doğduğu ve istekler doğrultusunda yapılan bir aktivite olduğu düşünülmektedir. Çocuk oyun ortamından haz aldığında, oyun onun için vazgeçilmez olabilir. Oyun oynayan çocukların oynamayanlara göre gelişimlerinin daha iyi olduğu söylenebilir. Bu yüzden oyun erken çocuklukta gelişimi destekleyen önemli bir aktivitedir.

Erken çocukluk döneminde çocukların eğitimi ailede başlayan ve okul öncesi eğitim kurumlarında devam eden bir süreç haline gelmiştir. Tüm bu süreçte kabul edilmesi gereken önemli unsur, çocuğun sevdiği iş olan oyun ile büyümesini sağlamak gerekir. Bu dönemdeki oyunlar, çocuğun yaratıcılığını geliştirdiği gibi hayatı anlamasına da yardımcı olmaktadır. Bu dönemde oyun çocuğun kişilik ve ahlakı ile birlikte vücudunu ve el becerilerini de geliştirir. Eğitimde kullanılan oyunlar sayesinde çocuğun motor gelişiminin yanında, duygusal ve sosyal gelişimi, zihin ve dil gelişimi sağlanmaktadır (Seyrek ve Sun, 1999). 2yaşından itibaren çocuk için oyunun daha anlamlı ve kaliteli hale geldiği belirtilmektedir. Oyunlar gelişim açısından bakıldığında çocuğa çok farklı alanlarda özellikler kazandırmaktadır. Bu özelliklerin en önemlisinin hayal gücü olduğu düşünülmektedir. Hayal gücü çocuğun ileri yaşlardaki yaratıcılığına etki edebilir. Çocuk, oyun, içinde sorumluluk almayı öğrenir. Sorumluluk alan çocuğun özgüveni artar. Kendi başına oyunlar, zamanla arkadaşlarla oynanan oyunlara doğru evrilir. Arkadaşlarıyla oynayan çocukta paylaşma, yardımseverlik, empati özellikleri olumlu anlamda gelişir. Oyun çocuğun psikolojik açıdan birçok özelliğini olumlu yönde etkiler. Oyun içindeki iletişim becerileri, gerçek hayata taşınır. Oyun birçok motor becerinin performansına olumlu etki eder. Çocuk, oyun sayesinde büyür ve gelişir. Çocuk büyüdükçe oyunlarda kurallar gelişir. Bu kurallı oyunlar çocukları zorlayarak, kurallara uyan birey haline getirebilir. Erken çocuklukta oyun ile ilgili birçok araştırma yapılmış, birbirine yakın ve birbirinden

bağımsız birçok kuram geliştirilmiştir. Bunlar klasik oyun kuramları, çağdaş oyun kuramları adı altında sınıflandırılmıştır (Sevinç, 2009). Bu kuramların hepsi oyunun çocuk gelişimi üzerindeki olumlu etkisinden bahsetmektedir.

Oyun, haz vericiliği ve çocuğun en önemli tercihi olma özelliği nedeniyle, erken çocukluk döneminin en önemli araştırma konularından bir olmuştur. Bunun nedeni oyunun erken çocukluk dönemindeki birçok önemli gelişimi desteklemesidir. Oyunun çocuk gelişiminde desteklediği unsurlardan birisi de motor gelişimidir. Motor kelimesi burada hareket olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla oyunun hareket gelişimi üzerindeki etkileri, araştırmacılar tarafından merak edilen ve incelenen konular arasında yer almaktadır. Günümüzde değişine dünya ile beraber ortaya çıkan hareketsiz yaşamın getirdiği sağlık sorunlarının çözümlerinden birinin erken çocukluk dönemiyle beraber başlayan bir hareket kültürünün oluşturulması yönündeki görüşlerdir (Ayan ve Memiş, 2012). Erken çocukluk eğitimi ve ilkökul eğitiminde çocuğun düzenli hareket ederek fiziksel aktiviteler yapması ilerleyen yaşantısında kendine spor kültürü oluşturması ve ömür boyu fiziksel uygunluğu için bunu görev edinmesi için önemlidir. Bu nedenle okul öncesi eğitim programlarında ve ilkökulda çocuğun hareket gelişimini sağlayacak oyunlar oynatılması, hareket gelişimi eğitimi verilmesi gerekmektedir. Bu eğitimlere erkek çocuklar daha hareketli oldukları için katılım sağlarken kız çocukları çekingen davranabilirler. Kız çocuklarının erken çocukluk hareket eğitimine ve ilkökul beden eğitimi faaliyetlerine teşvik edilmesi gerekmektedir. Bu gelişim için en önemli araç olarak oyun önerilmektedir. Oyunun her çocuk tarafından kabul gören bir eğitim aracı olduğu düşünülmektedir. Oyunlar, kuramcılar tarafından farklı gelişim yönlerine göre sınıflandırılmıştır. Bu bölümde hareket gelişimi ve oyun ilişkisi incelediği için oyunun harekete göre sınıflandırılması daha anlamlı olacaktır. Çocuktaki hareket gelişimi ilerledikçe oyunun karmaşıklığı artar, hareket esasına dayandığı için oyun alanında da artış gözlenebilir. Kaslardaki gelişim, oyuna yön vermektedir. Çocuğun ayakları yerde oynadığı, çocuk tamamen hareketli veya yer değişikliği olan oyunlar, nesnelere birlikte yer değiştirilmeli oyunlar olarak sınıflandırılabilirdiği belirtilmektedir (Sevinç, 2009). Durma, donup kalma, eğilip kalkma, koşma, sıçrama, kaçma kovalama, ebe oyunu, topla koşma, topu atma tutma hareketlerinin olduğu oyunlar bu kategorilerde belirtilmektedir. Oyunun motor gelişimi üzerine olan etkileri, araştırmacılar tarafından belirtilmektedir. Oyun alanında daha çok oyun oynayan çocukların diğer çocuklara göre motor gelişimi açısından daha çok geliştikleri düşünülmektedir. Literatürde bu düşüncüyü destekleyen araştırmalar mevcuttur. Bu düşünce ile birlikte ince ve kaba becerilerin gelişimi için eğitimde oyun kullanılması gerektiği düşüncesi ortaya çıkmaktadır.

Oyun ve Erken Çocukluk Eğitiminin Önemi

Gelişim önemlidir, ancak bir eğitim eşliğindeki gelişim çocuğu gelecekteki sorunlarla başa çıkabilme gücü kazandırabilir. Çocuğu fiziksel ve zihinsel olarak dayanıklı hale getirebilir. Eğitim, çocuğun küçük yaştan itibaren tüm hayatını etkilemektedir. Çocuğu ilerideki davranışlarının hedeflendiği biçimde seyir etmesinde eğitimin rolü önemlidir (Şimsek, 2007). Eğitim çocukların erken çocukluktan itibaren kazandığı tüm becerileri ve edindikleri bilgiyi ileriye taşımaları için gereklidir. Oyun bir çocuğun sahip olması gereken tüm becerilerin üzerinde etkili olan bir süreçtir. Gözlemlene, akılda tutma, düşünme, karar verme gibi önemli beceriler, oyunla kazanıldığı için oyun, eğitimin ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir (Uskan ve Bozkuş, 2019). Eğitimde birçok alanda oyun temelli öğrenme ortamları oluşturulmaktadır. Bunun en önemli nedeni hem çocuğun ilgisini çeken materyal olarak oyunun olması hem de öğretmenin etkili bir yardımcısı olarak oyunu tercih etmesidir. Covid-19 salgınından sonra bu ikilinin yanına teknolojinin de yerleştiği düşünülmektedir. Oyunun erken çocukluk eğitiminde etkili bir araç olduğu unutulmamalıdır. Oyun, çocuğun öğrenmesini organize etmek için kullanılan ve erken çocukluk eğitim programının vazgeçilmez bir parçası olarak düşünülmelidir. Bu yüzden erken çocukluk eğitimi öğretmeni yetiştirirken oyun pedagojisi ve öğretmen eğitimi konuları etkili bir şekilde harmanlanarak aday öğretmenlere verilmelidir. Bir eğitim işinden bahsediliyorsa, orada öğretmenlik vardır. Öğretmenlik her alanda olduğu gibi erken çocukluk döneminde de kutsal bir vazifedir. Bu nedenle erken çocukluk döneminde görev alacak öğretmenlerin hem özel alan yeterlilikleri hem de oyun pedagojisi açısından yeterli olması gerekmektedir. Okul öncesi programlar sadece motor gelişim ile ilgilenmezler, daha kapsamlı bir programa sahiptirler. Türkiye’de uygulana okul öncesi programa bakıldığı zaman hareket ve oyun ile birlikte, sanat, müzik, drama, fen matematik, dil gibi birçok etkinlik bulunmaktadır. Bu nedenle birçok erken çocukluk eğitim modeli geliştirilmiştir. Erken çocukluk eğitimini genel amacı, çocuğun gelişimine katkıda bulunmaktır. Bu nedenle tüm dünyada müfredat üzerinde çalışmalar yapılmaktadır. Montessori, HighScope, Yaratıcı, Reggio Emilia, Zihin araçları müfredat programları erken çocukluk eğitiminde ön plana çıkan müfredat modelleridir.

Türkiye’de okul öncesi eğitim programının amacı birkaç madde altında belirlenmiştir. Bu maddelerde belirtilen çocuğun bedensel ve zihinsel gelişimini gelişimin sağlaması husus, öğretmenlerin motor gelişim üzerinde durmaları konusunda belirleyicidir. Bu durumda kız veya erkek çocuk ayırt etmeden erken çocukluk eğitiminde motor gelişim üzerinde durulmalı sistemli bir şekilde oyunla çocukların bu yönde gelişimi sağlanmalıdır.

Bununla birlikte Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü, erken çocukluk eğitimindeki temel ilkeleri maddeler halinde belirleyerek yayınlamıştır. Bu maddeler içerisinde motor gelişimin önemi ve gelişiminin desteklenmesini belirtmiştir. Ayrıca bu dönemde çocuklar için en uygun öğrenme modelinin oyunla öğrenme olduğu belirtilerek, etkinliklerin ve eğitim müfredatının içeriğinin oyun temelli düzenlenmesinin gerektiği belirtilmektedir (MEB, 2013). Erken çocukluk eğitimi veren kurumlarda görev alacak olan öğretmenlerin sahip olması gereken özellikler erken çocukluk eğitiminin niteliğini ve çocuğun gelişimini doğrudan etkilemektedir. Çocuğun güvenli bir ortamda tamamen açık, keşif eden bir yapısı vardır. Korktuğu ortamlar, çekindiği kişilerin olduğu yerde çocuk keşif yapmaz, araştırmaz ve becerilerini tecrübe etmek istemez. Bu yüzden öğretmenler, çocuklarının güvenini kazanacak, onlara gerçek ilgi ve sevgiyi verecek bir rolde olmalıdırlar. Erken çocukluk döneminin en önemli özelliklerinden biri olan her çocuğun gelişimi hızının farklı olmasını öğretmen unutmamalıdır. Yaşları aynı olsa bile gelişmeleri farklı olabilir. Öğretmen her çocuk için farklılık gösteren gelişimleri destekleyici olmalıdır. Öğretmen bu dönemde sabırla çalışmalı ve çocukları çok iyi gözlemlemelidir. Öğretmen çocuğun gelişiminde sonuç önemlidir ancak süreç ondan daha önemlidir felsefesini benimsemelidir.

Öğretmenini elinde derin bir oyun havuzu olmasında fayda vardır. Müfredatta belirlenen konuları işlemede doğru oyunu kullanmak önemlidir. Çocukların hepsinin katılımını sağlayabilecek, ilgi çekici, çok karmaşık olmayan, yaşa uygun ve sürdürülebilir oyunlar tercih edilmelidir. Oyun Eğitiminde öğretmen “oyun öğretimi ilkeleri” doğrultusunda hareket etmelidir. Oyun öğretimi planlama, öğretme, yöntemler, uygulama ve değerlendirme safhaları göz önüne alınarak yapılmalıdır. Planlama safhasında öğretmen okulun imkânları ölçüsünde hareket ederek, oyunu kurgulamalıdır. Ancak müfredata göre ilerlemesi gereken konular için yeterli imkân yoksa malzeme ve materyal hazırlama gibi bir süreci kendine kazandırmalıdır. Öğretmenlik, doğası gereği, konular hiçbir şekilde işlenmeden geçilmemelidir. Planlama safhasında öğretmen belirlediği onu sonrasında, oyun seçimini yapmalıdır. Planlama da en önemli aşamalardan birisi seçilen oyunun süresidir. Oyunun seçimi, materyallerin kullanımı ve süre bir bütünlük sağlamalıdır. Yaklaşık 9 saat süren günlük okul öncesi eğitimlerde eğitim amaçlı kullanılan oyunlara ayrılan süre oldukça çoktur. Araştırmacılar bu sürenin üç saate yakın olabileceğini belirtmektedirler (Seyrek ve Su, 1999). Oyun, doğru öğretim teknikleri kullanılarak çocuğa verilmelidir. Hedefler doğrultusunda doru bir iletişim çocuktan beklenen çıktılar almak konusunda etkili olabilir. Oyun, öğrenen kadar öğreticiyi de motive edebilen bir araçtır. Oyunlar arasındaki

benzerlikler, basitten zora doğru yönetilirse, çocukların bir öncekinde elde ettikleri becerileri, yeni oyuna aktarma şansı verir. Bu nedenle etkili öğretim tekniklerini bilmek öğretmen için önemli bir kazanım olacaktır. Motor gelişimde kullanılacak oyunların çocuklara aktarılmasında öğretmen kendini fiziksel uygunluk açısından hazırlamalıdır. Çünkü öğretmen çocuklar için aynı zamanda rol modeldir ve taklit edilmektedir. Burada önemle üzerinde durulması gereken konu öğretim içerisindeki bir konu olan oyunla öğretimdir. 2-6 yaş arası çocuğun oyun dönemidir ve öğrenimim hızlı olduğu bir evredir. Öğretim oyun ile olursa verilmesi planlanan bilgi ve davranışlara ulaşması daha hızlı olabilir. Öğretmen oyun ile öğretim modelini benimserse başarılı olabilir. Bunun yanında motor gelişim için ortam hazırlamalı öğretim modelini de tercih edebilir. Motor gelişiminde hedeflenen amaçlar doğrultusunda iyi hazırlanmış bir spor ortamı çocuğun hareketliliğini geliştirmede etkili olabilir. Çocuk sürünmek, koşmak atlamak için sağlıklı ve korunaklı bir ortamda canının yanmadığını hissederse hareket hızını ve hareketin çeşitliliğini deneme ve değiştirme imkânı bulur. Bununla birlikte özellikle kaba motor becerilerde hızla gelişme imkânı oluşabilir. Öğretim ilklerindeki bir diğer başlık olan uygulama safhası önemlidir. Tetik bilgiler tek başına asla gelişimi sağlamaz. Öğretmen edindiği teorik bilgileri sahaya taşımaları ve uygulamalıdır. Uygulama safhası aslında en zor safhadır. Teorik olarak mükemmel tasarlanmış bir oyunun, sahada çocuklar tarafından kabul görüp görmeyeceği, etkili olup olmayacağı veya hedeflenen gelişimi destekleyip desteklemeyeceği ancak uygulama safhasında görülebilir. Son olarak aşağıdaki tabloda erken çocukluk döneminde görev yapacak öğretmenler için Milli Eğitim Bakanlığının hazırladığı öğretmen yeterlilikleri belirtilmiştir. Çocuk gelişiminde hiçbir konunun ve gelişim evresinin atlanmadan sabırla çalışılması gerektiği asla unutulmamalıdır. Bu küçük çağlarda gelişime destek veren öğretmenin çocuğun tüm yaşamına etki ettiğini bilmesi gerekmektedir.

Tablo 1: Okul Öncesi Eğitiminde Öğretmenin Yeterlik Durumu (MEB, 2008).

Yeterlik Alanı	Öğretmenin Yeterlik Durumu
Çocuğun her türlü gelişiminin olduğu alanda	Gelişimi destekleyen eğitim sürecini planlayabilme yeterliği; Eğitim ortamını düzenleyebilme yeterliği; Malzeme ve materyal seçebilme, kullanabilme ve hazırlayabilme yeterliği; Eğitim faaliyetlerini yürütebilme hususundaki yeterliği
Ailelerle iletişim, aile katılımı ve eğitimi alanında	Ailelerle iletişim kurabilme ve aile katılımını sağlayabilme yeterliği; Aile eğitimi aktivitelerini yönetebilme yeterliği
İletişim alanında	Kendini, söz, beden ve sanat yoluyla ifade edebilme yeterliği; Bilişim teknolojilerinin günlük hayatta kullanımına ait farkındalık geliştirme yeterliği; Etkin dinleme ve empati kurabilme becerisini geliştirme yeterliği
Yaratıcılık ve estetik alanında	Araştırma, keşfetme, alternatif çözüm yolları üretme becerisini geliştirebilme yeterliği
Değerlendirme alanında	Eğitim programını değerlendirebilme yeterliği; Çocukların gelişimini değerlendirebilme yeterliği
Okul ve toplumla işbirliği alanında	Çocukların ulusal bayram ve törenlerin anlam ve önemini farkına varmalarının ve katılımlarını sağlayabilme; törenler için organizasyon yapabilme yeterliği
Mesleki gelişimi sağlama alanında	Mesleki gelişimi belirleyebilme yeterliği

KAYNAKLAR

- 1- Ayan, S. & Memis, U.A. (20102). Erken Çocukluk Döneminde Oyun. Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi, 14(2), 143-149.
- 2- Bakkaloğlu, H. (2010). Erken Çocukluk Döneminde Gelişimi Etkileyen Faktörler. Erken Çocukluk Eğitimi, Editör: Diken, İ.H.ISBN: 978-605-364-096-7. Pegem Akademi, Ankara.
- 3- Çoknaz, H. (2016). Motor gelişim boyutuyla çocuk ve spor. *Marmara Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 1(2), 83-91.
- 4- Durualp, E., & Aral, N. (2018). Çocukların ince ve kaba motor gelişimlerine oyun etkinliklerinin etkisinin incelenmesi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20(1), 243-258.
- 5-Egemen, A., Yılmaz, Ö., & Akil, İ. (2004). Oyun, oyuncak ve çocuk. ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi,5(2),39-42
- 6- Gallahue, DL, Ozmun, JC, Goodway JD. (2020). Motor Gelişimi Anlamak. Çeviri Editörleri: Özer DS, Aktop, A. 3.Bölüm, Öztürk, MA. Motor Gelişim Kuramsal Model. Nobel Yayıncılık, ISBN:978-605-133-532-2. Ankara.
- 7- Henricks T. S. (1999). Play as ascending meaning: Implications of a general model of play. In: Reifel S. (Ed.). Play contexts revisited. Stamford: Ablex Publishing Group, pp. 257-277.
- 8- Kaytez, N., & Durualp, E. (2014). Türkiye’de Okul Öncesinde Oyun İle İlgili Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 2014(2), 110-122.
- 9- MEB. (2013) Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü Okul Öncesi Eğitimi Programı, Ankara.
- 10- MEB. (2008). Öğretmen Yeterlikleri. Öğretmen Mesleği Genel ve Özel alan Yeterlikleri. Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara.
- 11- Orhan, R. & Ayan, S. (2018). Psiko-motor ve gelişim kuramları açısından spor pedagojisi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8(2), 523-540.
- 12- Senemoğlu, N. (2013). Gelişim, Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya. 23.Baskı, ISBN: 978-605-352-678-0, Yargı Yayınevi.
- 13-Seyrek, H. & Sun, M. (1999). Okul öncesi eğitiminde oyun, 5. Baskı. MEY Yayınları.
- 14- Sevinç, M (2009). Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitiminde Oyun. Morpa Kültür Yayınları, ISBN: 975284135-X, İstanbul.
- 15- Şahin, S. (2010). 0-6 Yaş arası çocukların temel gelişimsel özellikleri: fiziksel ve sosyal-duygusal gelişim. Erken Çocukluk Eğitimi. Editör: Diken, İH. Pegem Akademi, ISBN:978-605-364-096-7. Ankara.

- 16- Tunçeli, H. İ., & Zembat, R. (2017). Erken çocukluk döneminde gelişimin değerlendirilmesi ve önemi. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 1-12.
- 17- Turhan, B., & Özbay, Y. (2016). Erken çocukluk eğitimi ve nöroplastisite. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 54-63.
- 18- Uluğ, M.O. (1999) *Niçin Oyun? Çocuğun Gelişiminde Oyunun Önemi*. Özne Yayıncılık, İstanbul.
- 19- Uskan, S.B. & BOZKUŞ, T. (2019). Eğitimde oyunun yeri. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 123-131.